

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ВИКОНАВСЬКОЇ ОСОБИСТОСТІ СКРИПАЛЯ В КОНТЕКСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Серед атрибутів культури важливе місце посідає поняття особистості як вищої цінності. В контексті музично-виконавської діяльності виконавська культура скрипаля має розглядатися як оволодіння системою виконавських знань, умінь, навичок, які інтегруються з особистісними цінностями і властивостями та формують виконавську цінність особистості.

Поширення в освітньому просторі ідей формування людини культури, зумовлює потребу розробки теоретико-методичних засад становлення фахово-культурної особистості, що характеризується прагненням до досягнення професійної духовності, сутність якої полягає у поглибленому розвитку креативно-ціннісних виконавських властивостей досконалого володіння фаховою майстерністю, яка в перспективі набуває здатності впливати, розвивати, змінювати, удосконалювати професійно-особистісний простір майбутніх музикантів-виконавців, формувати їх самобутню, особистісно-значущу і водночас мистецько (художньо) обґрунтовану виконавську культуру.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Специфічність скрипкової методики, як і всієї музичної педагогіки, полягає у індивідуальній спрямованості формування професіоналізму, однак у даній галузі не достатньо розроблено теоретико-практичну систему диференціації та потенціального розвитку інтегральних (різновимірних) властивостей виконавської особистості музиканта як суб'єкта формування культури, та їх задіяності у самовдосконалювальних процесах музично-виконавської діяльності (музично-виконавський саморозвиток, музично-виконавське самотворення, музично-виконавська самоактуалізація). У зв'язку з цим для ефективного формування теоретико-методичного підґрунтя виконавської культури скрипаля розробляється інноваційний *мистецько-персоналізований підхід*, який ґрунтується на провідних принципах акмеологічної артпедагогіки (Н.Вишнякова, А.Козир, О.Отіч, Г.Падалка), теоріях особистості і персоналізму (А.Бандура, Г.Костюк, К.Роджерс, Е.Фромм) та на сучасних інноваційних методиках навчання гри на скрипці (М.Берлянчик, І.Назаров, П.Ролланд-Є.Айліф, Ш.Судзукі, О.Шульпяков).

Такий напрямок у інструментальній, зокрема, скрипковій методиці системно розглядається вперше. Здебільшого науковці-музиканти (М.Берлянчик, А.Євдокимов, В.Падуровський) фрагментарно розглядають, як правило, один з компонентів пізнавальних процесів в діяльності музиканта, обмежуючись при цьому теоретичним аналізом і, не торкаючись проблем задіяності структури самосвідомості у формуванні музично-виконавської діяльності. Тим самим із поля зору розвитку скрипкової методики випускаються такі завдання як розробка теорії і практики виконавської оцінно-регулятивно-креативної діяльності скрипаля, що забезпечує підґрунтя постійного саморозвитку на шляху до фахового самовдосконалення.

Формування вищих рівнів професійної діяльності музиканта, становлення його виконавської культури пов'язане з рівнем розвитку його особистісної культури. «Кожний індивід живе і діє в умовах культури, а культура наповнює собою індивіда. У такій взаємодії з культурою людина виступає об'єктом її впливу, носієм культурних цінностей та суб'єктом культурної творчості» (О.Рудницька, с. 43). На думку О.Рудницької, поняття особистісної культури не зводиться до сукупності знань, переконань, умінь, здібностей індивіда, хоч вони у своєму тісному взаємозв'язку є важливими характеристиками культурного розвитку людини. Особистісна культура – це узагальнена ознака змістовного наповнення життєдіяльності суб'єкта, стилю та способу його життя. Її компоненти утворюють системно сформовані ціннісні якості, які реалізуються у діяльності і в яких результати суспільної культури виявляються як особистісні досягнення.

Наведене визначення особистісної культури за О.Рудницькою, дає підстави сформулювати три групи її критеріальних ознак: *когнітивна група* – її складають різноманітні знання як найважливіший компонент культури, що забезпечує шлях входження до неї; *ціннісна група* – це усвідомлення ціннісного значення предметів культури, здатність оцінювати їхні властивості з позицій певних ідеалів; *регулятивна група* характеризує ті вимоги та правила відповідно до яких людина буде свою поведінку і діяльність, дотримується норм, прийнятих тією чи іншою культурою [3].

В ієрархічному плані виконавська культура скрипаля включає і підпорядковує собі всі види засвоєння професійних знань. Аналізуючи здобутки сучасної інструментальної, зокрема скрипкової методики (М.Берлянчик, О.Станко, Е.Каміларов), констатуємо той факт, що здебільшого ця галузь виконавства акцентує свою увагу на розвитку вузькоспеціалізованої технічної бази скрипаля та формування художніх умінь відтворення змісту музичного твору без опори на дослідження формування та задіяності особистісних чинників (конструктив) у музично-виконавському процесі. Це, у свою чергу, впливає на виявлення індивідуально-неповторних, персонально-особистісних властивостей скрипаля у його фаховій діяльності і в перспективі позбавляє

становлення його як своєрідної виконавської особистості, від якої залежить рівень (розвитку) творення виконавської культури майбутнього митця. Традиційно у скрипковій методиці поняття виконавської культури пов'язується з виконавською майстерністю як одним з її базових комплексів, що сприяє входженню музиканта в культуру, створену попередніми поколіннями скрипалів в минулому і теперішньому, спрямовану в майбутнє [1]. Дослідження феномену культури скрипаля на принципах взаємозалежності, взаємозв'язку між рівнями розвитку його особистісної та фахової культури не знайшло належного теоретико-методичного обґрунтування у процесі формування інструментального виконавського мистецтва.

Формування цілей статті... Мета даної статті полягала у висвітленні педагогічної сутності інноваційного мистецько-персоналізованого підходу до формування творчої виконавської особистості скрипаля.

Виклад основного матеріалу дослідження... Зміст мистецько-персоналізованого підходу полягає у формуванні інтегральної особистості скрипаля як суб'єкта виконавської культури, якій притаманна спрямованість до творчої виконавської самореалізації через внутрішнє самовдосконалення персональних диспозицій [2]. Персональними диспозиціями (домінантами) особистості у площині скрипкового виконавства виступає комплекс музичних здібностей (слух, ритм, музична пам'ять – генетична структура) та комплекс соціально-індивідуально-психологічних особливостей музиканта (інтраіндивідуальна структура, соціоструктура), на ґрунті яких формується *персональний виконавський стиль виконавця-скрипаля*.

В контексті даного підходу внутрішнє самовдосконалення, поглиблення, збагачення виконавської індивідуальності скрипаля досягається шляхом інтеріоризації інтерсуб'єктивних зв'язків між: виконавцем і твором, виконавцем і композитором, виконавцем і слухачем що віддзеркалюється в інтрасуб'єктній формі, на ґрунті чого формується особистісно-значущий тип виконавської інтерпретації. Все це складає музично-виконавську соціоструктуру, в якій формується *виконавсько-персоналізована особистість скрипаля*.

У контексті даного дослідження особистість музиканта розглядається у двох іпостасях (формовиявленнях) – як індивідуальність і як персональність. Основним критерієм, основною мірою, що відрізняє індивідуальну особистість від персональної є потреба, прагнення останньої до внутрішнього самовдосконалення для виявлення творчої музично-виконавської самоактуалізації. Таким чином, індивідуальність і персональність відрізняються різним ступенем професійної самоусвідомленості, а значить різною якістю та мірою вияву свого музичного обдарування – безпосереднє самовиявлення індивідуальних якостей як індивідуальність, та опосередковане – поглиблене через механізми самоусвідомлення – як персональність. Опосередкований рівень виявлення музичних здібностей в більшій мірі піддається аналізу, контролю та регуляції, що сприяє їх поглибленню, удосконаленню і таким чином збагаченню та розширенню музично-виконавського досвіду. Збагачення арсеналу художніх та технічних умінь і навичок скрипаля зумовлює формування оперативного-унікального, доцільно-творчого персонально-виконавського (художнього та технічного) стилю скрипаля.

Виконавська індивідуальність постає як виявлення у музичному творі власної своєрідності, оригінальності особистості, що відрізняє її виконання від інших якістю музичних обдарувань. Виконавська персональність характеризується прагненням до творчої самореалізації через внутрішнє самовдосконалення, самоусвідомлення, самовіднайдення і самопоглиблення своєї оригінальності, своєрідності особистісного комплексу здібностей скрипаля, тим самим розвиваючи його унікальні виконавські властивості до екстраздібностей. В континуумі виконавського мистецтва внутрішнє самовдосконалення, поглиблення, збагачення виконавської індивідуальності скрипаля досягається шляхом інтеріоризації інтерсуб'єктивних зв'язків між виконавцем і твором, що віддзеркалюється в інтрасуб'єктній формі, на ґрунті чого формується персоналізований стиль виконавської інтерпретації.

Отже, під виконавською персоналізованою особистістю розуміємо самоусвідомлюючу творчу особистість скрипаля, що здатна до поглибленого розвитку індивідуальних музичних комплексів через самопізнання, самооцінювання та саморегуляцію в процесі становлення фахової діяльності.

Отже, до структури виконавської культури скрипаля відносяться два основні комплекси: *ціннісно-орієнтаційний комплекс*, змістом якого є визначення особистісно-значущої смислової структури (визначення естетичних ідеалів, вартісних смислових конструктів виконавця) виконавської інтерпретації, спрямованої на віддзеркалення її у соціумі (слухач, аудиторія, (комунікативна ситуація)) та *операційно-виконавський комплекс*, який реалізує, втілює інтерпретацію, до складу якого відноситься персоналізований стиль скрипаля, що складається з персонально-домінантної структури музиканта та формування виконавсько-художнього та виконавсько-технічного блоків.

Своєрідність інтерпретації музичного твору залежить від духовного багатства, сили та ініціативності індивідуальних рис особистості (персональних диспозицій) виконавця і надає творчо-персоналізованого, суб'єктивно-лабільного характеру формування виконавської культури, а її стабільність криється у традиційності, тобто дотриманості змістовної атрибутики стилю та змісту музичного твору, адекватно відображеної доцільними засобами інструментально-технічної виразності музиканта. Такий взаємозв'язок традиційного, як змістовно-стильових ознак музичного твору, та інноваційного, як персоналізовано-особистісного їх розуміння виконавцем, у

феномені культури забезпечує її неперервність, діалогічність, значущість, своєрідність та творчість. Звідси також випливає необхідність розгляду виконавської культури у взаємозумовленості, взаєморозвитку особистісної та фахової культури скрипаля.

Враховуючи особливості музично-виконавського процесу, обґрунтованим вбачається розгляд формування виконавської культури скрипаля спираючись на тривимірну модель розвитку персоналізовано фахової особистості як базисної структури даного процесу, яка охоплює такі виміри. Це – інтраіндивідуальний вимір – визначення сили та якості музичного обдарування на ґрунті аналізу своєрідності, особливості перебігу та вияву всієї сукупності психічних пізнавальних процесів та емоційних властивостей (персональні диспозиції музиканта-виконавця); діяльнісний вимір, який розмежовується на: персоналізовано-діяльнісний – інтроспективний (внутрішньо-діяльнісний) вимір, механізмами якого є музично-виконавська рефлексія, музично-виконавська аксіологія, музично-виконавська регуляція); соціально-діяльнісний – екстраспективний вимір – зв'язок виконавця з соціумом, суб'єктами якого виступають композитор, музичний твір, слухач, сцена, аудиторія, що взаємопов'язуються музично-виконавською комунікацією, особистісно-виконавським спілкуванням; та виконавсько-досвідний вимір (система акумуляції, ретрансляції і трансформації виконавських умінь та навичок), якому притаманні: 1) модифікація, трансформація професійної системи художніх та технічних стереотипів скрипаля; 2) спрямування професійних установок скрипаля на досягнення суб'єктивної виконавської творчості; 3) акумуляція та синтез значущих (ціннісних) власних та еталонних зразків технічної та художньої майстерності скрипаля для досягнення вершинних рівнів музично-виконавської культури та творчого рівня виконавської інтерпретації (виконавець-майстер, виконавець-творець), що в перспективі визначає персональний стиль музично-виконавської діяльності скрипаля.

Таким чином, на ґрунті даної моделі формується особистість, яка через виявлення своїх індивідуальних, соціальних та професійних властивостей персоналізує (надає своєрідного значення, значущості) перебіг когнітивних, ціннісних та регулятивних процесів. У свою чергу, ці процеси здатні змінювати, розвивати, удосконалювати персональні домінанти та фахові якості скрипаля.

Такий взаємозв'язок зумовлює становлення персонально-особистісного виконавського стилю скрипаля, що є базисним для формування його виконавської культури і разом з цим визначається однією з особливостей мистецько-персоналізованого підходу.

Другою особливістю мистецько-персоналізованого підходу і водночас надбудовою у формуванні виконавської культури скрипаля є вибудова особистісно-значущої виконавської інтерпретації, яка пов'язана з виявленням *виконавської новизни* через вплив виконавського стилю на процес роботи над музичним твором, що і складає самобутність, унікальність даної діяльності. Поняття виконавської значущості трактується як неповторне виконавсько-смісловне наповнення змісту музичного твору, що є творчим виконавським синтезом, виконавською персоналізацією – виконавським переосмисленням змісту музичного твору.

Третьою особливістю мистецько-персоналізованого підходу, який сприяє досягненню вершинного, досконалого рівня виконавської культури є визначення соціальної значимості інтерпретації музичного твору, тобто визнання персональної значущості виконання об'єктивно-вартісною, соціально значимою-соціально ціннісною. Таким чином, ступінь (рівень) соціалізації особистісно-значущої інтерпретації музичного твору визначає її (інтерпретацію) як явище музично-виконавської культури. Отже, за мірою цінності персонально-особистісного виконавська інтерпретація стає надбанням музичної культури. Інтеграція духовної, соціальної і технологічної складової особистості скрипаля в системі когнітивних, ціннісних та регулятивних координат, тобто в системі фахового самоусвідомлення творить виконавську культуру.

Висновки... Таким чином, процес формування творчої виконавської особистості скрипаля у контексті мистецько-персоналізованого підходу визначається як моделювання особистісно-виконавських та змістовно-трансформуючих процесів, що зумовлює соціалізацію персональної особистості музиканта для подальшої її конкретизації та розвитку на вищих рівнях діяльності музично-виконавської культури.

Література

1. Берлянич М.М. Основы учения юного скрипача / Марк Моисеевич Берлянич. – М. : Издательство Росс.Академии им.Гнесиных, 1993. – 199с.
2. Рибалка В.В. Аксіологічні основи культури особистості / Валентин Васильович Рибалка. – Чернівці : Технодрук, 2009. – 228с.
3. Рудницька О.П. Психолого-педагогічні проблеми загальної та мистецької освіти / О.П.Рудницька // Мистецтво у розвитку особистості : [Монографія / за ред. Н.Г.Ничкало]. – Чернівці : «Зелена Буковина», 2006. – С.36-55.

Анотація

У статті розглядається творче формування виконавської особистості скрипаля в контексті мистецько-персоналізованого підходу.

Анотация

В статье рассматривается творческое формирование исполнительской личности скрипача в контексте художественно-персонализированного подхода.

Summary

The article observe creative formation of violinist in the context of skill-personal approach.

Ключові слова: виконавська особистість скрипаля, мистецько-персоналізований підхід.

Ключевые слова: исполнительская личность скрипача, художественно-персонализированный подход.

Key words: performance individuality of violinist, skill-personal approach.

Подано до редакції 14.10.2011.

УДК 378.147+373.6:7+371.134

©2012

Бадіца М.В.

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ УМІНЬ ОБРАЗОТВОРЧОГО ХАРАКТЕРУ У МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Сучасна система педагогічної освіти покликана забезпечити реалізацію соціального замовлення на підготовку висококваліфікованого конкурентноспроможного фахівця, в умовах ринкових відносин. Демократичні зміни в суспільстві зумовили необхідність реформування всіх ланок освіти, що передбачає удосконалення процесу підготовки майбутнього вихователя дошкільного закладу.

У державній програмі "Освіта. Україна XXI сторіччя" в якості стратегічної мети визначено формування творчої особистості, здатної нестандартно розв'язувати завдання суспільства.

На жаль, в системі вищої освіти існує багато не розв'язаних проблем з питань підготовки майбутніх фахівців. До них належить і проблема формування активного ініціативного творчого "образу" суб'єкта навчально-виховного процесу в умовах особистісно-орієнтованого навчання.

На думку вчених, уміння творчо діяти – є однією з основних системоутворюючих ознак сучасних систем праці та вищої професійної освіти (В.Г.Кремень, С.М.Ніколаєнко), зміст якого відображено в Галузевому стандарті вищої освіти [1]. Саме тому формування творчих умінь у майбутнього фахівця залишається нагальною потребою сьогодення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

Аналіз психолого-педагогічної літератури та дисертаційних досліджень дозволяє побачити багатоаспектність означеної проблеми. Так, наприклад, психологічні аспекти формування творчої особистості представлені в працях Л.Виготського, О.Леонтьєва, О.Лука, В.Моляка, В.Рибалки, В.Роменця, С.Рубінштейна, Я.Пономарьова та ін. Педагогічні аспекти щодо формування творчої особистості розглянуто в працях: зарубіжних науковців (А.Маслоу, С.Медника, А.Осборна, К.Роджерса, Є.Торренса та ін.) і вітчизняних (Д.Богоявленської, П.Єнгельмейєра, В.Загвязинського, В.Кан-Калика, В.Сухомлинського та ін.). Дослідженню факторів, що сприяють формуванню творчих здібностей особистості, мотивів «творчої» діяльності та розвитку творчої активності присвятили свої роботи – Ю.Гільбух, В.Дружинін, Л.Єрмоласва-Томіна, О.Киричук, Б.Нікітін, М.Холодна, Г.Чистякова; основні риси творчого педагога окреслили (Н.Кічук, М.Нікандров та ін.); особливості формування педагогічної майстерності представив І.Зяюн, особистісної культури О.Рудницькою; розвиток творчої особистості студента, шляхом використання в навчально-виховному процесі інтерактивних методів навчання (Г.Бєленька), формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя (Л.Мільто). Ряд дослідників зробили значний внесок у розкриття ключових питань педагогіки творчості (С.Сисоєва та ін.); психології творчості, креативності, обдарованості (Є.Ільїн). Сучасну методологію творчого процесу досліджували Н.Громова, Н.Єсіна, Л.Котлярова, В.Моляко.

Формулювання цілей статті... Розкрити сутність процесу формування творчих умінь образотворчого характеру у студентів вищих навчальних закладів, що забезпечить їх якісну підготовку до творчої діяльності в дошкільних закладах.

Виклад основного матеріалу дослідження... Філософія нової парадигми освіти потребує змін у системі вищого навчального закладу. Вона вимагає пошук оптимальних шляхів, що забезпечать сформованість професіонала-творця. Необхідність такого підходу обумовлена запитом суспільства та особистості. У зв'язку зі змінами пріоритетів освіти виникла необхідність знаходження ефективних шляхів формування творчих умінь образотворчого характеру та експериментальної перевірки дидактичних умов реалізації педагогічної моделі в процесі індивідуального супроводу творчої особистості студента. Згідно гіпотези нашого дослідження експериментальна перевірка ефективності створених умов, механізмів педагогічної моделі формування творчих умінь образотворчого характеру у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів тривала протягом двох років (2009-2010 р. р.).

Програма інноваційного педагогічного експерименту поєднує в собі елементи традиційного та інноваційного. Трансформований зміст підготовки студента до творчої професійної діяльності представлений у єдності *освітніх технологій*: особистісно-орієнтованої, інтегративної, модульної (згідно тематичного циклу), проективної, ігрової. Він ефективно співвідносить дії педагога з рівнем самостійності студента в процесі